

VRHUNAC SREDNJOVJEKOVNE FILOZOFIJE

Miljenko Belić

SADRŽAJ

1. UREĐENJE ŠKOLSTVA U 13. STOLJEĆU
2. PRODOR ARISTOTELIZMA

1. UREĐENJE ŠKOLSTVA U 13. STOLJEĆU

Do 13. stoljeća razvio se iz početnog oblika kaptolskih i samostanskih škola novi i dobro strukturiran sustav visokog školstva, dobre i vrlo dobre znanstvene vrijednosti. Na tim su visokim školama studirali i na njima poslije predavali sv. Toma i sv. Bonaventura. A ista je struktura vrijedila za njih kao i za druge.

Oko godine 1200. javlja se naziv *universitas* na području visokog školstva, ali ne da označi, kao danas skup fakulteta, nego udrugu učitelja i učenika koji su se udružili slično kao i obrtnici u obrtničke cehove. Bilo je sasvim prirodno da je s vremenom riječ *universitas*, dobila svoje specifično značenje. U to vrijeme postoji također naziv *studium generale*.¹ Taj označuje neko središte učenja koje pripada nekom redu, a u gradu gdje nije bilo sveučilišta, na koji mogu biti primljeni studenti redovnici pripadnici raznih redovničkih provincija. *Studium particulare*, bio je uređen za pojedinu redovničku provinciju. Vladari su u ono doba obdarivali sveučilišta privilegijama, dajući im neku sudsku i ekonomsku autonomiju. Sveta Stolica provodila je nadzor nad naučavanjem, redovito veoma brižno.

Na sveučilište (u Parizu - a drugdje uglavnom isto tako) na filozofski fakultet mogao se je upisati kandidat koji je navršio 15 godina života.² Studij na filozofskom fakultetu trajao je 6 godina. Za upis na teološki fakultet tražilo se prethodno barem 3 godine filozofije, a sama teologija trajala je 5 godina. Profesor filozofije morao je imati barem 21 godinu života, a profesor teologije barem 34 godine. Predavati na Pariškom sveučilištu mogao je, u pravilu (bilo je, naime, i iznimaka), samo onaj koji je na tom sveučilištu studirao barem 9 godina. Akademski stupnjevi tada dostupni bili su *bacalaureus*, *magister* i *doctor*. Profesori su bili prilično opterećeni predavanjima i raspravama koje su tada i još dugo poslije bile veoma intenzivne i žive. Profesori velikog ugleda bili su često premiještani na razna učilišta i sveučilišta. Problem razlike jezika tada nije postojao, jer se sve tadašnje školstvo zapadne i srednje Europe na sjeveru i jugu služilo latinskim jezikom.

¹ Ili *universale* ili *commune*.

² Nije se tada pretpostavljala duga osnovna i srednja škola kao danas, nego početni *trivium* i viši *quadrivium*.

2. PRODOR ARISTOTELIZMA

Aristotel je bio genijalan mislilac i posve je razumljivo da je njegova filozofija privlačila. Dvije su glavne skupine njegovih djela: djela o logici (*Organon*) i djela o metafizici, uključujući tu i njegovu metafizički utemeljenu etiku. Njegova logika bila je općenito prihvaćena na Zapadu kao redoviti, školski predmet sve tamo od Boetija.³ No, njegova djela o metafizičkim problemima imala su na Zapadu, ponešto burnu sudbinu. Ta su djela na Zapadu naglo postala popularna među učenjacima kroz prijevode na latinski.⁴ Najvažnija središta prevođenja bila su u Španjolskoj (napose u Toledu), u Engleskoj (Oxford) te u Italiji.

No budući da su mnogi od tih prijevoda i od komentara Aristotelove misli bili opterećeni onim što se je razvilo u latinski averoizam, došlo je do reakcije ne samo pojedinih teologa, nego i nadležnih crkvenih ustanova. Po svojoj naravi sveučilišta imaju jak utjecaj na razvoj teologije, a po tom i na vjeru naroda. To je bio razlog uske veze sveučilišta i Učiteljstva Crkve, u ono vrijeme na način prilično budne suradnje uz inicijativu koja je znala dolaziti i s jedne i s druge strane, tako da su sveučilišta tada bila gotovo neki organ Učiteljstva Crkve. Budući da je to naročito vrijedilo za tadašnje pariško sveučilište, došlo je do autoritativnih zahvata Crkve⁵ o aristotelizmu kao uredba za pariško sveučilište. Dakako, to je samim time bilo neka vrsta jasne smjernice za ostala učilišta, makar bez izravne pravne obaveze.

Godine 1210. pariška provincijska sinoda zabranjuje, pod kaznom izopćenja, za pariško sveučilište naučavati, bilo javno bilo privatno, Aristotelovu filozofiju, tj. *Fiziku* i *Metafiziku* ili komentare o njima. 1215. papin legat potvrđuje statute pariškog sveučilišta. A ti statuti dopuštaju Aristotelov *Organon*, ali zabranjuju *Metafiziku* i *Fiziku*, čak u obliku izvotka.

Do značajne novosti dolazi godine 1231. time što papa Grgur IX., obnavljajući prethodne zabrane, dodaje ovu izričitu klauzulu: »dok se ne očiste od zabluda«. Štoviše, on je imenovao komisiju koja bi imala izvesti to pročišćavanje.⁶ Tim se smjerom nastavlja Inocent IV. kada 1245. potvrđuje odredbu Grgura IX. i primjenjuje ju na tuluško sveučilište. Isto potvrđuje Urban X. 1263.⁷ U toj situaciji mogla je pariška *Facultas artium*⁸ god. 1255. obvezati svoje slušače na studij svih Aristotelovih djela. To je, u jednu ruku, bilo povoljno za studij Aristotela, ali, u drugu ruku, i nepovoljno, jer je baš *Facultas artium*, uz Sigera iz

³ Boetije (+ 524, 525 ili 526).

⁴ S arapskog i grčkog.

⁵ Uz suradnju profesora tog sveučilišta.

⁶ No nije ga izvela ona, nego solidni mislioci toga smjera, sv. Albert, sv. Toma i dr.

⁷ Upravo s njime izbliza surađuje sv. Toma Akvinski.

⁸ Fakultet filozofije.

Brabanta, bila glavna kula latinskog averoizma. Tako je još bivalo indirektnog nepovjerenja prema Aristotelu zbog izravnog nepovjerenja prema averoistima. Tek 1366. Sveta Stolica određuje da nitko ne može biti profesor na filozofskom fakultetu ako nije proučio Aristotelovih djela, onih prije zabranjivanih, odnosno zabranjivanih dok se ne pročiste, a po tom veoma cijenjenih, napokon obaveznih za studij.